

I de flesta latinamerikanska länder är apoteken privata företag som vill sälja till varje pris. **Antibiotika** används ofta vid vanliga förkylningar, trots att de inte hjälper mot virus. De som har pengar överbrukar ofta läkemedel, samtidigt som många inte har råd att köpa mediciner.

De generiska läkemedlen, som är billiga kopior av märkesmediciner där patentet har gått ut, har blivit allt vanligare. Brasilien ligger i framkant när det gäller att satsa på effektiv och billig medicin för befolkningen. Dessutom har regeringen godkänt ett antal **örtmediciner** för användning inom vården.

TEMA MEDICIN FÖR ALLA?

Självmedicinering vanligt

Felaktig användning av mediciner, som bland annat leder till att allt fler bakterier blir resistenta, är ett stort problem i hela världen. Men i latinamerikanska länder med dålig tillgång till läkare och där få apotek kräver recept för att sälja medicin är en inkorrekt användning av vanliga mediciner snarare regel än undantag.

TEXT: JOHANNA KVARNSELL, ERIKA BRENNER FOTO: JOHANNA KVARNSELL

I EN VILLA I NORRA Quito, Ecuador, bland affischer som talar om rätten till billiga mediciner och risken med självmedicinering, har läkaren Patricia Benavides just avslutat ett möte med sina två kollegor på organisationen Acción vital. De arbetar för att få sjukvårdspersonal och allmänhet att inse vikten av att använda läkemedel på ett korrekt sätt.

Det finns inga heltäckande studier om hur utbredd över- eller felanvändningen av medi-

ciner är i Ecuador, men genom den kontakt som organisationen har med sjukvårdspersonal och allmänhet i stora delar av landet har Patricia Benavides skapat sig en ganska bra bild av situationen. Problemen handlar dels om fel användning av rätt medicin, dels om att läkare skriver ut fel mediciner och dels den helt felaktiga användning som ofta är ett resultat av att man köper medicin utan att först gå till läkare. Apotekspersonalen är sällan utbildade

Patricia Benavides tror att ecudorianerna självmedicinerar i väldigt hög grad.

apotekare och de råd de ger baserar sig mer på hörsägen och läkemedelsbolagens information än på vetenskap.

– Vår hypotes är att självmedicineringen i Ecuador är jättehög, runt 80 procent, säger Patricia Benavides.

Orsakerna är flera och skiljer sig åt mellan städer och landsbygd.

– Folk som bor i städerna säger att de inte har tid eller pengar att gå till läkare och att det är enklare att bara gå till apoteket. Väntetiden är ofta lång och många litat inte på de offentliga sjukhusen.

PÅ LANDSBYGDEN där det är långt till närmaste läkare finns få alternativ. Många förlitar sig därför på råd från någon bekant men kanske ännu mer på den läkemedelsreklam som flimrar förbi på tv:n. I Acción vitals arbete med lokalsamhällen i Ecuador är det tydligt hur stort inflytande reklamen har.

– När vi frågar vilka mediciner man använder för olika åkommor kommer det upp väldigt många som till exempel Alka Seltzer, berättar Patricia Benavides.

Självmedicineringen har en grundförutsättning. Om apoteken skulle kräva recept i större utsträckning skulle det inte vara möjligt att köpa mediciner som till exempel antibiotika utan att först besöka en läkare.

– Trots att det i Ecuador finns lagar som förbjuder försäljning av läkemedel utan recept, vet vi att man lätt kan köpa det mesta, till och med antipsykosmedicin på apoteken, säger Patricia Benavides.

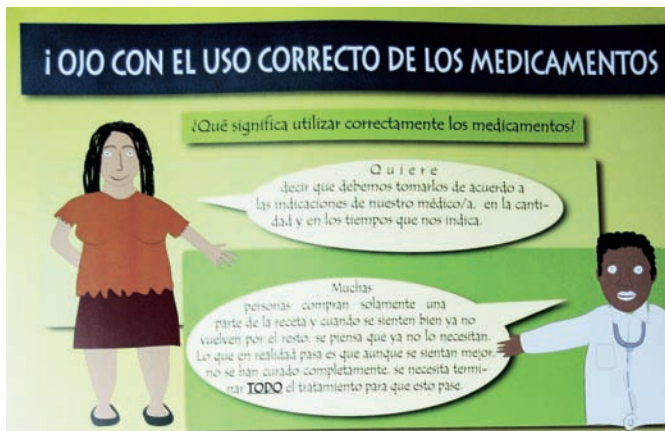
SITUATIONEN i Ecuador är inte unik. I fattiga länder med dålig tillgång till sjukvård är självmedicinering en regel.

Nicaragua är ett exempel. Läkaren Eduardo Cornejo förklarar hur det kan gå till genom ett exempel.

Fru Antonia går med sin tvåårige son Roberto till doktorn. Han har ont i halsen och lite feber. Jag ställer diagnos: infektion förorsakad av streptokockbakterier och skriver ut antibiotika i förhållande till Robertos ålder och vikt. Den medicinen ska han äta i en vecka.

Fru Antonia är nöjd och Roberto blir frisk inom en vecka. Så kommer grannen, fru Filomena, på besök. Hennes pojke på tio månader har också ont i halsen. Så säger Antonia: "Jag gick till doktorn och fick denna medicin mot halsont. Den var bra, köp den till din pojke också." Och Filomena köper samma medicin utan att ta hänsyn till dos, ålder eller vikt.

Acción vital försöker på ett lättförståeligt sätt varna för riskerna med att använda läkemedel på fel sätt.

Brukar du gå till läkare om du är sjuk eller går du direkt till apoteket och köper mediciner?

JESSICA NILSSON

Cesar Pinto, 29 år,
systemanalytiker, Bolivia:

– Jag har alltid gått till min mormor. Gamla människor har mycket kunskaper om naturmedicin. Hon har också botat min son mot traditionella bolivianska sjukdomar som den moderna läkekonsten inte erkänner, exempelvis *susto* – skrämsel. Jag vill inte gärna använda antibiotika eftersom man kan bli resistent mot det.

ERIKA BRENNER

Mirna del Carmen Escobar,
56 år, hembiträde, Nicaragua:

– Jag går till läkare en gång för en åkomma och får ordinerat medicin. Om jag får samma sjukdom senare går jag direkt till apoteket och köper medicinen. Om jag har en infektion går jag till laboratoriet för att bekräfta att det handlar om bakterier innan jag köper antibiotika.

Om fru Antonias pojke blev frisk, så blir min son det också resonerar fru Filomena och de flesta andra nicaraguaner. De tror på grannen, svärmor eller vännan. Pojken blev dock inte frisk, medicinen var utan verkan, infektionen var nämligen förorsakad av virus.

Felaktig användning av mediciner har flera konsekvenser. Att det kostar onödigt mycket pengar och att den som medicinerar sig själv med fel läkemedel inte blir frisk är uppenbart och nog så allvarligt i länder där befolkningen lever på marginalen. Men en annan mycket allvarlig konsekvens är att de bakterier som orsakar några av världens allvarligaste och vanligaste sjukdomar blir allt mer resistent mot antibiotika.

Att bakterier utvecklar resistens mot antibiotika är en naturlig process. När en bakterie utsätts för antibiotika finns det två utfall. Antingen dör bakterien och behandlingen har lyckats. Eller så anpassar den sig för att överleva. Den bakterie som har anpassat sig har skapat sig gener med resistens som den kan föra vidare.

Om apoteken slutade sälja receptbelagd medicin utan recept skulle vi komma till rätta med en stor del av problemet.

Tidigare hann forskarvärlden hitta nya antibiotika i takt med att bakterierna blev resistent mot de gamla. Men de senaste decennierna har forskningen inte hunnit med.

Resultatet är att läkemedelsresistens redan har fått en förödande effekt på kampen mot allvarliga sjukdomar som tuberkulos, malaria, kolera, diarré och lunginflammation, sjukdomar som står för över tio miljoner dödsfall om året i världen. Enligt världs hälsoorganisationen WHO är problemet så stort att om man inte tar ett krafttag mot felanvändningen av antibiotika över hela jorden riskerar vi att flyttas tillbaka till tiden innan antibiotikan uppfanns.

I västvärlden är det överanvändningen av antibiotika både hos djur och människor som är den största orsaken till att bakterierna allt snabbare blir resistent. Det är ett stort problem även i fattiga länder, där till exempel många barn får antibiotika mot diarré trots att 90 procent av alla diarrésjukdomar orsakas av virus.

Men i fattiga länder är även, paradoxalt nog, en för liten användning av antibiotika en stor riskfaktor. För att bakterierna ska slås ut ordentligt och inte anpassa sig krävs att man äter en hel dos antibiotika. Men antibiotika är dyrt och ofta känner man sig frisk redan innan kuren är avslutad.

– Även om läkaren har skrivit ut 28 tabletter kanske man köper tio, mår bra och slutar, förklarar Patricia Benavides.

DET STORA PROBLEMET vid sidan av självmedicinering i Latinamerika är att läkare skriver ut fel medicin. Organisationen Acción vital arbetar för att läkare ska använda ett standardiserat sätt att diagnostisera och behandla. Skillnaden mellan hur olika läkare behandlar en och samma sjukdom är slående.

– När vi arbetar med sjukvårdspersonal låter vi tre olika läkare skriva recept och föreslår behandling utifrån en och samma diagnos. Trots att de alla kommer från den offentliga vården får vi ofta tre helt olika rekommendationer, berättar Patricia Benavides.

– Om jag är en bra läkare håller jag mig à jour med vad som händer inom forskningen genom att till exempel läsa vetenskapliga tidskrifter. Men eftersom det är så låg nivå på forskningen i Ecuador går många läkare istället på sina egna erfarenheter.

Patricia Benavides har tre förslag på hur man skulle kunna komma till rätta med den utbredda felanvändningen av mediciner i Ecuador. Dels, menar hon, måste man begränsa inflytandet från läkemedelsreklamen, dels måste man förbättra den offentliga vården så att människor kan, och vill, gå till läkaren. Men det kanske viktigaste är kontrollen över försäljningen.

– Om apoteken slutade sälja receptbelagd medicin utan recept skulle vi komma till rätta med en stor del av problemet.

Den nicaraguanske läkaren Eduardo Cornejo håller med, men menar att problemet är större än så.

– De offentliga hälsostationerna måste utökas och förbättras. Personalen behöver vara bättre utbildad och informerad. Men problemet är större än så. Det är kulturellt och ekonomiskt, vilket gör det svårare. Om jag var Nicaraguas hälsominister skulle jag genomföra en massiv upplysningskampanj och berätta för folket om felanvändning och missbruk av medicin. ■

CHRISTINE SANDBERG

Rocizela Perez, 28 år,
journalist, Guatemala:

– Jag har faktiskt aldrig varit så sjuk att jag har behövt uppsöka läkare. Om jag är sjuk brukar mamma ge mig varmt te med lime eller örter och det brukar hjälpa. Jag går aldrig till apoteket heller eftersom jag inte tycker om att ta tabletter.

CONZALO PEÑA ROJAS

Francisco Szermeta, 52 år,
koordinatör, Brasilien:

– Jag har en privat sjukförsäkring så jag går till läkare. Jag har företräde så jag slipper köa. Jag tror att man kan köpa antibiotika och starka värktabletter utan recept. Jag vet att vissa gör det.

JOHANNA KARNSELL

Carmina Bone, 35 år,
hemmafru, Ecuador:

– Jag är sällan sjuk, men jag går till läkaren för familjeplanering och när mina barn är sjuka.